

emphasized. The problem relevance of the increase in the number of children with speech disorders is determined, which indicates the global nature of the problem.

The speech disorders problem in children (in particular, speech disorders) caused by abnormalities of the lips and tongue frenulum is substantiated. It is emphasized the need to take into account the children age and individual characteristics during speech therapy and dental correction, use the modern medicine achievements, and apply all means of preventing harm to the child's mental or physical condition by one's actions. It is emphasized that the speech therapist's knowledge of the articulatory apparatus features, including the temporomandibular system structure and functioning, characteristic of certain age periods of the child's development, will help to timely identify the risk factors for the occurrence of bite anomalies and, accordingly, the mechanical dyslalia causes.

The text of the article describes the normal and abnormal lips and tongue frenulums and the means of medical and speech therapy correction of these disorders. It is noted that frenulum abnormalities are characterized by a change in the attachment place, shape, or size. Data on anomalies of the upper and lower lip and tongue frenulum are highlighted. Five abnormalities types of the tongue frenulum are distinguished and their detailed characteristics are given.

It is noted that frenulum abnormalities can lead to incorrect bite, carious diseases of the lower incisors and gum tissues inflammation, cause occlusion disorders, tooth roots exposure, and lead to speech disorders.

Data on the pathologies diagnosis of the tongue frenulum and the rules for performing speech therapy exercises for stretching the short tongue frenulum are provided.

Key words: the upper lip frenulum, the lower lip frenulum, the tongue frenulum, diagnosis, correction, surgical intervention, articulation exercises, speech therapy work.

УДК 378: 373.31

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.94.12>

Іваннікова О. М.

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ФОРМУВАННЯ МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Дослідження присвячене визначенню критеріїв, показників та рівнів сформованості мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів, що є надзвичайно актуальним з огляду на життєво важливу роль комунікативної компетентності вчителя в ефективній освіті.

Мета статті – виявлення, систематизація та аналіз критеріїв і показників, що визначають розвиток мовно-комунікативної компетентності в майбутніх учителів початкових класів, а також визначення рівнів їх формування. Дослідження спрямоване на створення концептуальної моделі для оцінювання та моніторингу прогресу майбутніх учителів в цій галузі, що буде корисною для підготовки ефективних педагогічних стратегій та технологій. Для досягнення цієї мети було проведено інтегративний огляд наукової літератури для консолідації існуючих визначень і перспектив. Результати дослідження дають змогу поглибити розуміння мовно-комунікативної компетентності, представивши її як складний конструкт, що розвивається на орієнтовно-підготовчому, стереотипно-ситуативному та варіативно-ситуативному рівнях. На кожному рівні майбутні вчителі мають оволодіти певними знаннями, вміннями та комунікативними стратегіями, дотримуватися відповідної комунікативної етики та демонструвати рефлексивні здібності. Для кожного критерію було визначено п'ять показників, які допомагають об'єктивно оцінити рівень сформованості мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів. На практиці це дослідження може суттєво подіяти на програми підготовки вчителів, пропонуючи структурований підхід до розвитку та оцінювання мовно-комунікативної компетентності. Відтак, призведе до підготовки більш ефективних, комунікативно компетентних педагогів, що позитивно вплине на освітнє середовище та результати навчання учнів.

Ключові слова: педагогіка, спілкування, компетентність, формування, комунікативна компетентність, мовно-комунікативна компетентність, професійна підготовка, майбутній учитель початкових класів.

Розвиток мовно-комунікативної компетентності є першочерговим у підготовці майбутніх учителів початкової школи. Ця компетентність охоплює широкий спектр знань, умінь і навичок, які дозволяють педагогам ефективно спілкуватися зі своїми учнями, сприяти створенню позитивного навчального середовища та полегшувати передачу знань.

Попри загально визнану важливість мовно-комунікативної компетентності, її концептуалізація, оцінювання та рівневе формування часто залишаються розмитими сферами. Такі вчені, як І. Кравцова, Н. Лупак, С. Мартиненко, Ю. Яцюк та ін. зробили цінний внесок у розуміння цієї компетентності, але між їхніми визначеннями існують розбіжності, що підкреслює потребу в більш всеосяжній, спільній концепції.

Крім того, оцінюванню мовно-комунікативної компетентності вчителів наразі бракує узгоджених критеріїв і показників, що ускладнює визначення того, чи володіють учителі початкової школи необхідними знаннями та навичками для ефективного виконання своєї ролі. Так, без чіткого і спільного розуміння цих елементів програми у підготовці майбутніх учителів буде складно досягти високого рівня комунікації, що проявиться недостатньо ефективно до тонкощів спілкування в класі.

Формування мовно-комунікативної компетентності часто сприймається як лінійний, універсальний процес. Така перспектива випускає з уваги складний, поетапний розвиток цих навичок. Визначення рівнів формування навичок може забезпечити більш чітку послідовність діяльності для підготовки вчителів, гарантуючи, що майбутні педагоги будуть озброєні навичками, необхідними їм на кожному етапі їхньої кар'єри.

Результати цього дослідження не лише сприятимуть науковому дискурсу щодо компетентності вчителя, але й будуть використані у програмах підготовки вчителів, що потенційно може призвести до підвищення ефективності та комунікативної компетентності педагогів.

Питання формування мовно-комунікативної компетентності є достатньо широко висвітленими в науковій літературі. Наприклад, Л. Байдюк [1] акцентує на значимості сучасних умов для цього процесу, а І. Кравцова [2] досліджує специфічні особливості для вчителів початкових класів. Н. Лупак [3] пропонує новаторський підхід через застосування інтермедіальних технологій для вчителів мистецтва. С. Мартиненко та Н. Кипиченко [4] висвітлюють сучасні підходи до цієї проблеми, а М. Оліяр [5] та О. Чуприна [10] показують формування комунікативних навичок в умовах євроінтеграційних процесів. Ці аспекти підсилюють актуальність проблеми і показують її місце в ширшому контексті. Н. Остапенко [6] і Л. Попова [7] розглядають теоретичні основи формування комунікативної компетентності, додаючи глибину аналізу. Г. Рурік [8] і Ю. Федоренко [9] вивчають цю компетентність як складову професійної майстерності вчителя, показуючи її роль у більш загальному контексті. Ю. Яцюк [11] аналізує це питання в контексті диверсифікації освіти, що демонструє, наскільки важливою є комунікативна компетентність у сучасному освітньому середовищі.

Хоча ці дослідження надають цінний вклад у розуміння формування комунікативної компетентності майбутніх учителів, проте їх специфічне фокусування на різних аспектах цієї теми може залишити деякі питання невирішеними. Насамперед, критерії, показники та рівні формування мовно-комунікативної компетентності не є центральною темою у більшості з цих досліджень. Вони, здебільшого, розглядають формування комунікативної компетентності в контексті ширшого набору педагогічних цілей та методів, а не зосереджуються на специфіці цієї компетентності.

Специфічні критерії та показники, що окреслюють мовно-комунікативну компетентність, є важливими для визначення якості та ефективності педагогічного процесу. З цієї причини, поточне дослідження допоможе визначити, які конкретно критерії та показники важливі для майбутніх учителів початкових класів, а також як вони можуть вимірювати та оцінювати розвиток цих навичок.

Метою статті є виявлення, систематизація та аналіз критеріїв і показників, що визначають розвиток мовно-комунікативної компетентності в майбутніх учителів початкових класів, а також визначення рівнів їх формування. Відповідно до мети визначено наступні завдання: проаналізувати філософську, психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми, розглянути понятійно-категоріальний апарат дослідження. Дослідження спрямоване на створення концептуальної моделі для оцінювання та моніторингу прогресу майбутніх учителів у цій галузі, що буде корисною для підготовки ефективних педагогічних стратегій та технологій.

Під час побудови концептуальної моделі для оцінювання та моніторингу процесу навчання майбутніх учителів молодших класів важливо визначити суть комунікативної компетентності. Зазначимо, що в розглянутій вище літературі більшість авторів підійшли до визначення цього поняття, а тому на основі їхніх досліджень узагальнимо визначення комунікативної компетентності в контексті підготовки вчителів початкових класів.

С. Мартиненко розглядає комунікативну компетентність як сукупність знань, вмінь і навичок, сформованих у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя [4]. Такий підхід акцентує увагу на відтворенні вже наявних моделей комунікації. Водночас І. Кравцова вважає, що комунікативна компетентність впливає на професійний та особистісний розвиток та включає у себе кваліфікаційні характеристики, освітні галузі та навчальні предмети, і формується на кожному рівні навчання [2]. Ю. Яцюк розглядає мовно-комунікативну компетентність як динамічний феномен, що включає мотиви, стереотипи, мовні знання, уміння та навички. Науковиця підкреслює, що така компетентність залежить від взаємодії учасників комунікативного процесу і може охоплювати як усне, так і письмове мовлення [11]. Н. Лупак зосереджує увагу на комунікативних знаннях та навичках. Дослідниця визначає комунікативну компетентність як міждисциплінарний феномен, що асоціюється з комунікативною досконалістю, мовною компетентністю, комунікативною грамотністю та ін. [3]. Ці підходи демонструють широкий спектр інтерпретацій комунікативної компетентності, підкреслюючи її складність та багатоаспектність.

Грунтуючись на дослідженнях теоретичної літератури можна зробити висновок, що *мовно-комунікативна компетентність майбутніх учителів початкових класів* – це інтегрована якість, що включає знання, уміння та навички у галузі мовленнєвої комунікації, а також вміння ефективно та конструктивно використовувати ці ресурси у процесі професійної діяльності. Ця компетентність впливає на професійний розвиток учителя, його здатність до взаємодії з учнями, колегами та батьками.

Основні критерії мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів показані на рис. 1.

Відповідно до визначених критеріїв можна зрозуміти, що майбутній учитель повинен мати глибокі мовні знання, орієнтуватися в мовних нормах, правилах та структурі мови, якою він спілкується. Він повинен бути здатним ефективно використовувати мову для різних цілей, включно з навчанням,

обговоренням, аргументацією, переконанням тощо. Навички мовлення, в свою чергу, визначаються артикуляцією, граматичною правильністю, виразністю та ефективністю комунікації. Вчителі повинні розуміти та плідно використовувати різні комунікативні стратегії для досягнення своїх комунікативних цілей: переговори, конфліктні ситуації, проблемне розв'язання тощо. У процесі мовлення викладачі мають демонструвати повагу до культурних, соціальних, індивідуальних особливостей учнів, дотримуватися принципів доброзичливого та взаємоповажного спілкування. Особливою характеристикою вчителя з розвинутою мовно-комунікативною компетентністю є здатність до саморефлексії, це означає, що вчитель повинен уміти аналізувати і оцінювати свої мовленнєві дії, самокоригувати свою мовленнєву поведінку та навчати учнів навичкам саморефлексії.

Зазначені критерії є об'єктом для вивчення, тренування та підготовки майбутніх учителів. З метою визначення рівня компетентності вважаємо за доцільне сформулювати чіткі показники, які визначають ступінь володіння навиком. Пропонуємо огляд різних критеріїв та показників, які можуть бути використані для оцінювання мовно-комунікативної компетентності.

Мовну та комунікативну компетентності майбутніх учителів початкової школи можна оцінювати за різними аспектами, використовуючи різноманітні методи, які висвітлюють запропоновані критерії та відповідні їм показники.

Для оцінювання рівня знань граматичних правил, лексики та теорії комунікації можуть використовуватися письмові та усні опитування, тести. Наприклад, використання мовного стилю можна оцінити шляхом

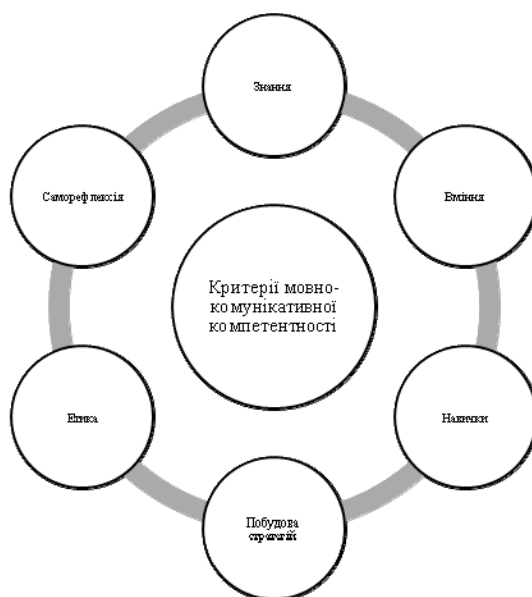

Рис. 1. Критерії мовно-комунікативних компетентності майбутніх учителів початкових класів

Таблиця 1

Показники та критерії формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів

Критерії	Показники
Знання	1. Розуміння граматичних правил [3] 2. Великий словниковий запас [3] 3. Знання теорії комунікації [3] 4. Знайомство з різними мовними стилями [3] 5. Розуміння впливу культурних факторів на мову [2]
Навички	1. Здатність чітко формулювати думки 2. Письмове та усне володіння мовою 3. Уміння активно слухати [2] 4. Доцільне використання невербальних сигналів [1] 5. Здатність адаптувати стиль спілкування до різних аудиторій [1]
Здібності	1. Уміння ефективно доносити інформацію [4] 2. Здатність до аргументації та переконання [1] 3. Уміння ставити змістовні запитання [1] 4. Уміння надавати та отримувати зворотній зв'язок [1] 5. Уміння узагальнювати та перефразувати [1]
Комунікативні стратегії (на основі класифікації Дж. Ліча)	1. Уміння вирішувати конфлікти [5] 2. Навички ведення переговорів [4,5] 3. Використання відкритих запитань [4,5] 4. Уміння вести бесіди, спрямовані на вирішення проблем [4,5] 5. Уміння ефективно використовувати різні канали комунікації [5]
Комунікаційна етика	1. Повага до культурного, соціального розмаїття [2] 2. Демонстрація емпатії у спілкуванні [3,10] 3. Здатність зберігати конфіденційність [3,10] 4. Уміння шанобливо слухати [3,10] 5. Ввічливість та позитивний настрій у спілкуванні [3]
Рефлексія	1. Здатність до самооцінки комунікативних навичок [4] 2. Відкритість до зворотного зв'язку [4] 3. Регулярна рефлексія комунікативних практик 4. Уміння ставити цілі для самовдосконалення [4] 5. Здатність до самокорекції

запиту письмових та усних зразків у різних форматах, таких як офіційні презентації, невимушені розмови тощо.

Навички можна оцінити з допомогою рольових ігор та комунікативних вправ. Крім того, навички активного слухання можна перевірити за допомогою рефлексивних методів викладання, коли вчитель повинен точно відповідати на запитання учня.

Здібності майбутнього педагога можна виявити за допомогою практичних занять. Наприклад, щоб перевірити здатність ефективно передавати інформацію, можна визначити, наскільки чітко вчитель пояснює поняття під час пробного уроку. Для оцінки вміння аргументувати та переконувати можна організувати дебати або групові дискусії.

Уміння доречно використовувати комунікативні стратегії можна засвідчити під час використання завдань на ситуаційний аналіз. Учителю можна запропонувати гіпотетичну проблемну ситуацію (наприклад, учень, який порушує дисципліну, батьківські збори тощо) і попросити його впоратися з нею. Таким чином, можна оцінити навички вирішення конфліктів, ведення переговорів, обговорення проблем та ефективного використання каналів комунікації.

Етичність учителя виявляється у взаємодії з учнями, батьками та однолітками. Повага до розмаїття демонструється тим, наскільки інклюзивними є навчальні матеріали вчителя та як він ставиться до учнів і реагує на їхні стосунки між собою, чи не припускає випадків булінгу тощо. Емпатію та вміння слухати з повагою наочно демонструють відгуки учнів, бажано, щоб вони були анонімними.

Інструменти самооцінювання, такі як оприлюдненні щоденники чи портфоліо, можна використовувати для оцінювання здатності вчителя до рефлексії. Відкритість до зворотного зв'язку проявляється у реакції вчителя на відгуки колег і наставників, а здатність ставити цілі самовдосконалення можна оцінити, попросивши майбутнього вчителя підготувати і дотримуватися плану особистого розвитку.

Важливо пам'ятати, що ці методи варто застосовувати в контексті підтримки та розвитку, а не покарання, щоб заохочувати вчителів до зростання та самовдосконалення. Кінцевою метою такого оцінювання є створення сприятливого навчального середовища, побудованого на засадах доброзичливої комунікації та взаємопідтримки.

Узагальнення критеріїв та показників оцінювання, демонструє послідовність та етапність рівнів формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

На етапі орієнтовної підготовки майбутні вчителі володіють базовими знаннями та навичками. Вони розуміють основні мовні правила, можуть будувати прості речення та вивчають різні комунікативні стратегії. Однак їхнє використання мови часто є негнучким і не може ефективно адаптуватися до різних ситуацій. Розуміння етичних принципів спілкування та рефлексивні здібності перебувають на стадії розвитку. На цьому рівні основна увага приділяється наданню базових знань і розвитку усвідомлення важливості ефективної комунікації.

На стереотипно-ситуативному рівні вчителі мають ґрунтовніші знання лінгвістичних правил і різноманітніший словниковий запас. Вони можуть будувати складні речення та брати участь у базових розмовах. Також на цьому етапі студенти починають адаптувати своє використання мови та комунікативні стратегії до деяких поширених ситуацій. Проте їхній підхід до спілкування все ще може ґрунтуватися на звичних шаблонах та стереотипах. Розуміння етичного спілкування та рефлексивних практик у майбутніх фахівців поглиблюється, що сприяє більш вдумливій взаємодії.

На варіативно-ситуативному рівні майбутні вчителі демонструють високий ступінь володіння мовою. Вони глибоко розуміють мовні правила і постійно шукають шляхи самовдосконалення в цьому аспекті, багатий словниковий запас і ефективно використовують різні комунікативні стратегії; вміють адаптувати свій комунікативний підхід до різноманітних ситуацій, що дає їм змогу вийти за межі стереотипів і перейти до більш нюансованої та ефективної взаємодії. На цьому етапі майбутні вчителі втілюють етичні принципи спілкування та регулярно рефлексують, що сприяє постійному вдосконаленню їхніх комунікативних навичок.

Узагальнимо критерії та показники мовно-комунікативної компетентності на кожному рівні в рис. 3.

Ці рівні набуття компетентності є важливим орієнтиром для майбутніх учителів початкової школи на шляху від базових знань до просунутої комунікативної майстерності. Усвідомлення цих етапів розвитку дає змогу укладачам освітніх програм ефективніше підтримувати вчителів у вдосконаленні їхньої мовно-комунікативної компетентності.

Рис. 2. Рівні формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів

Рис. 3. Критерії та показники формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів на різних рівнях

Висновки. Отже, мовна і комунікативна компетентність учителів відіграє важливу роль у навчанні учнів. Оцінка цієї компетентності за допомогою критеріїв та показників дає змогу переконатися, що майбутні вчителі володіють необхідними навичками та знаннями, які сприятимуть ефективному навчанню та створенню позитивного навчального середовища.

Набуття мовно-комунікативної компетентності відбувається на трьох рівнях: орієнтовно-підготовчому, стереотипно-ситуативному, варіативно-ситуативному. На кожному з цих рівнів застосовується низка критеріїв та показників, що визначають успішність його проходження. Зокрема, на початковому рівні майбутні вчителі повинні розширювати словниковий запас для ведення простих комунікацій, на наступному рівні відпрацьовується шаблонна комунікація відповідно до програми, на третьому вчителі мають навички для побудови індивідуальних стратегій та можуть інтуїтивно й адаптивно будувати подачу матеріалу у відповідності до індивідуальних потреб учнів.

Аналіз літератури дав змогу систематизувати ключові показники, які визначають рівень мовно-комунікативної компетентності. Зокрема для оцінювання знань використовується перевірка граматичних правил, словникового запасу, знання теорії комунікації. Для перевірки навичок корисними є практичні заняття, які дають змогу перевірити здатність майбутнього вчителя чітко формулювати думки, письмове та усне володіння мовою, вміння активно слухати. Практичні заняття також дають змогу перевірити засвоєння комунікативних стратегій, адже студент повинен проявити свої вміння ведення переговорів та вирішення конфліктів. Окрім того, викладач має змогу перевірити володіння майбутнього вчителя комунікативною

етикою, пропонуючи практичні заняття, сфокусовані на прийнятті та інтеграції соціального різноманіття. Для оцінки рефлексії використовуються методи спостереження на практичних заняттях, в ході яких можна зробити висновок щодо здатності студента до самокорекції, самовдосконалення тощо.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у створенні моделі формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової передвищої освіти.

Використана література:

1. Байдюк Л. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в сучасних умовах. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2022. Вип. 2(26). URL : <https://goo.su/ujUoLi>
2. Кравцова І. А. Особливості формування комунікативної компетенції майбутніх учителів початкових класів. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2015. Том 1. № 67. URL : <https://goo.su/UPqmBjx>
3. Лупак Н. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва: засади інтермедіальної технології: монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2020.
4. Мартиненко С., Кипиченко Н. Сучасні підходи до формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. URL : <https://goo.su/qQ898Y>
5. Оліяр М. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в контексті євроінтеграційних процесів. *Гірська школа Українських Карпат*. 2017. № 16. DOI: <https://doi.org/10.15330/msuc.2017.16.45-50>
6. Остапенко Н. Теоретичні основи формування комунікативної компетентності учня загальноосвітньої школи на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 3. С. 5–8.
7. Попова Л. М. Теоретичні основи підготовки майбутніх учителів початкової школи до міжкультурної комунікації. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2019. № 2(18). С. 229–233.
8. Рурік Г. Л. Комунікативна компетентність як складова професійної майстерності учителя та засіб побудови гуманних взаємин між учасниками навчально-виховного процесу. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу*: наук. пос. Київ : Видавничий дім «Слово». 2011. С. 344–380.
9. Федоренко Ю. С. Комунікативна компетенція як найважливіший елемент успішного спілкування. *Рідна школа*. 2002. № 1. С. 63–65.
10. Чуприна О. Мовна та мовленнєва компетентність у сучасному національному науковому дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022, № 50. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/50-68>
11. Яцюк Ю. А. Формування мовно-комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в умовах диверсифікації освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Випуск 29. Т. 2. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/29-2.26>

References:

1. Baidiuk L. (2022). Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly v suchasnykh umovakh [Formation of communicative competence of future primary school teachers in modern conditions]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*, 2(26). URL: <https://goo.su/ujUoLi> [in Ukrainian]
2. Kravtsova I. A. (2015). Osoblyvosti formuvannia komunikativnoi kompetentsii maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv [Features of formation of communicative competence of future primary school teachers]. *Pedahohichni nauky*, 1(67). URL: <https://goo.su/UPqmBjx> [in Ukrainian]
3. Lupak N. M. (2020). *Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv mystetstva: zasady intermedialnoi tekhnolohii: monohrafiia* [Formation of communicative competence of future art teachers: principles of intermedial technology: monograph]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky. [in Ukrainian]
4. Martynenko S., & Kypichenko, N. (n.d.). Suchasni pidkhody do formuvannia komunikativnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly [Modern approaches to the formation of communicative competence of the future primary school teacher]. URL: <https://goo.su/qQ898Y> [in Ukrainian]
5. Oliiar M. (2017). Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly v konteksti yevroin-tehratsiinykh protsesiv [Formation of communicative competence of future primary school teachers in the context of European integration processes]. *Hirska shkola Ukrainskykh Karpat*, 16. <https://doi.org/10.15330/msuc.2017.16.45-50> [in Ukrainian]
6. Ostapenko N. (2010). Teoretychni osnovy formuvannia komunikativnoi kompetentnosti uchnia zahalnoosvitnoi shkoly na urokakh ukrainskoi movy [Theoretical foundations of formation of communicative competence of a secondary school student during Ukrainian language lessons]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 3, 5–8. [in Ukrainian]
7. Popova L. M. (2019). Teoretychni osnovy pidhotovky maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly do mizhkulturnoi komunikatsii [Theoretical foundations of preparing future primary school teachers for intercultural communication]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia "Pedahohika i psykholohiia"*, 2 (18), 229–233. [in Ukrainian]
8. Rurik G. L. (2011). Komunikativna kompetentnist yak skladova profesiinoї maisternosti uchytelia ta zasib pobudovy human nych vzaie min mizh uchasykamy navchalno-vykhovnoho protsesu [Communicative competence as a component of teacher's professional skills and a means of building humane relationships between participants of the educational process]. *In: Formuvannia profesiinoї kompetentnosti maibutnoho vchytelia v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu*, 344–380. [in Ukrainian]
9. Fedorenko Y. S. (2002). Komunikativna kompetentsiia yak naivazhlyvshyi element uspishnoho spilkuvannia [Communicative competence as the most important element of successful communication]. *Ridna shkola*, 1, 63–65. [in Ukrainian]
10. Chupryna O. (2022). Movna ta movlennyeva kompetentnist u suchasnomu natsionalnomu naukovomu dyskursi [Language and Speech Competence in the Modern National Scientific Discourse]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, (50). <https://doi.org/10.24919/2308-4863/50-68> [in Ukrainian]
11. Yatsiuk Y. A. (2020). Formuvannia movno-komunikativnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly v umovakh dyversyfikatsii osvity [Formation of language-communicative competence of the future primary school teacher in the conditions of education diversification]. *Innovatsiina pedahohika*, 29 (2). <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/29-2.26> [in Ukrainian]

Ivannikova O. Criteria, indicators and levels of future primary school teachers' linguistic and communicative competence formation

The study is dedicated to determining the criteria, indicators and levels of formation of the linguistic and communicative competence of future primary school teachers, which is extremely relevant in view of the vital role of the teacher's communicative competence in effective education.

The purpose of the article is to identify, systematize and analyze the criteria and indicators that determine the development of language and communicative competence in future primary school teachers, as well as to determine the levels of their formation. The research is aimed at creating a conceptual model for evaluating and monitoring the progress of future teachers in this field, which will be useful for the preparation of effective pedagogical strategies and technologies. To achieve this goal, an integrative review of scientific literature was conducted to consolidate existing definitions and perspectives. The results of the study make it possible to deepen the understanding of linguistic and communicative competence, presenting it as a complex construct that develops at the indicative-preparatory, stereotype-situational and variant-situational levels. At each level, future teachers must acquire certain knowledge, skills and communicative strategies, adhere to appropriate communicative ethics and demonstrate reflective abilities. For each criterion, five indicators were determined, which help to objectively assess the level of formation of language and communicative competence of future teachers. In practice, this research can have a significant impact on teacher education programs by offering a structured approach to the development and assessment of linguistic and communicative competence. This can lead to the training of more effective, communicatively competent teachers, which will positively affect the educational environment and student learning outcomes.

Key words: pedagogy, communication, competence, formation, communicative competence, language-communicative competence, professional training, future primary school teacher.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.94.13>

Казаннікова О. В.

**ОСОБИСТІСНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ВОЄННИХ РЕАЛІЙ:
ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ**

В умовах зовнішньої військової агресії проти Української держави набула актуальності проблема можливості успішної реалізації освітнього процесу та здійснення професійної діяльності педагога. У статті аналізуються результати досліджень українських та зарубіжних науковців щодо розкриття змісту поняття «особистісна компетентність», як складової професійної компетентності педагогічного працівника, що сприяє подоланню викликів та є впливовим фактором успішного забезпечення інклюзивного, розвивального та мотивуючого освітнього простору. Визначено, що у контексті дослідження ролі особистісної компетентності в професійній діяльності педагога важливим є не стільки рівень вираження професійно важливих якостей та вмінь особистості, скільки їх системний взаємозв'язок та врахування педагогом ситуаційних можливостей їх реалізації на основі власного життєвого та соціального досвіду педагога, що забезпечуються виявленням навичок гнучкості у професійній діяльності. Сформульовано поняття «професійна гнучкість педагога», яка виявляється в умінні педагога сформулювати педагогічну мету, вибрати оптимальні способи та шляхи співвідношення мети із засобами педагогічного впливу та інтересами здобувача освіти, запропонувавши йому варіанти реалізації індивідуального освітнього маршруту. Автором статті визначено та охарактеризовано основні аспекти виявлення складових професійної гнучкості – інтелектуальну, емоційну та поведінкову, як взаємопов'язаних між собою, які впливають на ефективність застосування теоретичних знань й здійснення педагогічного супроводу навчальної діяльності здобувачів освіти в надзвичайних ситуаціях. У результаті дослідження зроблено висновок про необхідність подальшого дослідження проблеми в аспекті формування навичок професійної гнучкості у майбутніх педагогічних працівників та пошуку форм і методів її формування в процесі фахової підготовки.

Ключові слова: професійна компетентність, особистісна компетентність, професійна гнучкість, інтелектуальна гнучкість, емоційна гнучкість, поведінкова гнучкість, педагог, професійна діяльність.

Виконання мети, завдань реформування та модернізації системи освіти України, впровадження інноваційних освітніх технологій, забезпечення якісних освітніх послуг в умовах воєнних дій потребує насамперед кваліфікованих педагогічних працівників, які здатні до реалізації та підтримки зазначених процесів. На них покладена відповідальність та обов'язки по створенню якісних та оптимальних умов для засвоєння знань здобувачами освіти, формування та розвитку знаннєвих компетентностей й компетентностей, потрібних для їх успішної самореалізації у соціумі.

Воєнні реалії підсилили складнощі дистанційного навчання та призвели до значних змін в освітньому процесі, внаслідок чого педагог зіштовхується зі складними проблемними ситуаціями в різних сферах та видах професійної діяльності, які потребують від нього самостійного розв'язання в межах професійної компетентності. Отже, зростає увага до змісту та рівня сформованості компонентів професійної компетентності педагога: загальної компетентності, інтегральної компетентності, спеціальної компетентності, особистісної